

EN EL CINQUANTENARI DE LA MORT DE
RAFAEL TASIS I MARCA

ALBERT JANÉ

Institut d'Estudis Catalans

Vaig tenir l'honor i el goig de conèixer personalment Rafael Tasis i Marca, que ara recordem, especialment, i com es mereix, amb motiu del cinquantenari de la seva mort. No tant, ni de bon tros, com hauria volgut, però en conservo un bon record i això potser ara em permet d'iniciar amb la meva intervenció els actes en què es resoldrà aquesta commemoració.

Potser escau, en primer lloc, d'esbossar, en línies generals, la personalitat i l'obra de Rafael Tasis. Va néixer l'any 1906 a Barcelona, la ciutat de la qual va escriure la història. Els seus pares eren barcelonins, com ell mateix explica en un dels seus escrits. Va fer estudis mercantils i va treballar, en primer lloc, com a meritori, però, amb una formació més aviat autodidàctica, des de molt jove es va sentir atret pel conreu de les lletres, amb una idea guiadora que no el va abandonar mai, que va presidir sempre tota la seva activitat intel·lectual: el servei a la seva col·lectivitat, al seu país, al seu poble. Veiem, així, que a setze anys, és a dir, l'any 1922, publica el seu primer treball, a la revista *La Mainada*. Es tracta d'una narració que duu el títol «La setmana de la vella filadora», i que és la glossa d'una cançoneta infantil aleshores molt popular. Justament aquesta primera narració de Rafael Tasis va ser reproduïda, amb tots els honors, al número 87 de la revista *Cavall Fort*, que correspon al mes de març de l'any 1967, és a dir, al cap de pocs mesos del traspàs del seu autor. Va ser seleccionada per l'il·lustre pedagog Artur Martorell, que va escriure també una emotiva semblança de Tasis. Amb unes breus paraules descriu magistralment la seva personalitat: «va emprendre's la tasca d'escriptor com un servei als seus consemblants, per distreure'ls, per informar-los, per ajudar a la seva formació i interessar-los en les nostres coses, i sempre amb esperit obert i franc, i amb una gran correcció i senzillesa». I ben aviat,

Tasis esdevé un col·laborador assidu, principalment com a crític literari, de la premsa catalana de l'època, és a dir, d'abans de la guerra, com *La Publicitat*, que va arribar a dirigir, *Mirador* i *Revista de Catalunya*. Se sentia especialment interessat per la novel·la, i ell mateix, a vint-i-cinc anys, ja n'havia publicat una que es deia precisament *Vint anys*. Així mateix, fruit del seu interès per aquest gènere literari, són les dues monografies *Una visió de conjunt de la novel·la catalana* i *La literatura catalana moderna*.

Durant el període dels anys 1937 i 1938, essent, doncs, encara jove-níssim, Rafael Tasis va ser director general dels Serveis Correccionals de la Generalitat de Catalunya, en els quals va dur a terme una acció justa i humanitària. L'any 1939 es va haver, fatalment, d'exiliar. Va viure a París fins a l'any 1948, en què va tornar a Barcelona. Tant durant l'exili com després de la seva tornada, Rafael Tasis va dur a terme una tasca immensa de col·laborador i corresponsal dels grups catalans de l'exili i dels butlletins i revistes que editaven, com el gairebé mític *Pont Blau*, *La Nostra Revista* o *Xaloc*. Per aquesta raó, se'l va anomenar, amb molta propietat, «cònsol de la diàspora». El coneixement que tenia Rafael Tasis de les personalitats d'intel·lectuals i polítics catalans de la seva època era realment excepcional. Em sembla que es pot afirmar, sense por d'exagerar, que en aquest sentit no el superava ningú. En l'extensíssim cicle novel·lístic *El pelegrí apassionat*, de Joan Puig i Ferrer, apareixen, com a personatges principals o secundaris, un gran nombre de polítics o intel·lectuals catalans més o menys coneguts, però amb el nom estraït o alterat, cosa que fa que no sempre es puguin identificar fàcilment. Recordo haver sentit dir, no sé si a ell mateix o a algun company, que Rafael Tasis els havia arribat a identificar gairebé tots, solament amb una dotzena curta d'excepcions.

Un cop reincorporat a Barcelona, Rafael Tasis, a més de regentar una petita empresa d'impremta i llibreria, situada a la Rambla, tocant a la plaça Reial, es va lliurar a una activitat intel·lectual i també política, aquesta evidentment clandestina, realment frenètica, gairebé sobrehumana, que no s'explica sinó per una capacitat de treball extraordinària i per una voluntat de ferro. Però no era un home tancat, sempre reclòs al seu despatx o al seu estudi, sinó ben al contrari, partidari dels contactes humans i de la relació amb els col·legues i correli-

gionaris. I així, assistia amb una gran assiduitat a la coneguda penya del Tèrminus, un gran cafè, avui desaparegut, que hi havia al passeig de Gràcia, de Barcelona, a la cantonada del carrer d'Aragó. Era una penya formada per intel·lectuals catalanistes, entre els quals m'és molt fàcil de recordar, per múltiples referències, el lingüista Ramon Aramon i Serra, l'editor Rafael Dalmau, Josep Maria Poblet, Pere Elias i Busqueta, Joan Colomines i Puig, Ferran Canyameres, Carles Sala, Jaume Granell i Albert Manent, que era, sens dubte, el més jove de tots. Entre molts més, de qui no tinc notícia o memòria, és clar. Es reunien el dissabte a la tarda, havent dinat, i no hi devien plànyer el temps. No cal dir que hi circulaven i s'hi difonien totes les notícies, verídiques o falses, relacionades amb les sempre latents activitats polítiques clandestines. Recordo molt bé haver sentit comentar al doctor Joan Colomines que Rafael Tasis, treballador infatigable per excel·lència, esperava amb autèntic delit aquelles tertúlies, que eren una pausa assuajadora molt agraïda en la seva activitat constant de totes les hores. També sé que assistia a una altra tertúlia un dia d'entre setmana, havent sopat, i recordo que algun cop l'havia trobat al metro quan hi feia cap. Devien ser unes reunions de caràcter francament polític i, per tant, no tan obertes ni conegudes públicament com les del Tèrminus del passeig de Gràcia.

El primer record personal que tinc de Rafael Tasis és el d'una conferència que, devia ser l'any 1954, va pronunciar al local de la Penya Cultural Barcelonesa, una entitat que va acabar malament, en el bon sentit de la paraula, i que tenia el local al carrer de Sant Pere més Alt, de Barcelona. Jo hi vaig assistir perquè m'hi va convidar l'organitzador, un company meu que es diu Pere Grau, poeta i escriptor poc conegut, que ara viu a Hamburg. Rafael Tasis ens va parlar de la novella catalana, i, seguint una de les seves idees mestres, va advocar per una producció pròpia amb capacitat per arribar a tots els lectors, sense el caràcter elitista que ha tingut sovint la nostra literatura i que ha limitat la seva difusió. La novella negra, o policíaca, com es deia aleshores, era una de les absències de la nostra novel·lística de què més es planyia Tasis, i ell mateix, com se sap, no va deixar de contribuir a omplir aquest buit amb obres ben conegudes com *Un crim al Paralelo* i *La Biblia valenciana*. Em sembla que en aquella ocasió Rafael

Tasis devia sorprendre alguns dels assistents a la conferència declarant, ben convençut, que en la novel·la catalana hi havia d'haver obres de tots els gèneres i totes les modalitats, fins i tot hi havia d'haver novel·la pornogràfica. (El fet és que, tot i que hi ha qui ho vol ignorar i encara es complau a dir, de tant en tant, amb una mena de retret indulgent, que la literatura catalana és molt endreçada, molt ben cordada, noucentista, els desigs de l'enyorat Rafael Tasis no han deixat de complir-se.)

Un dels primers llibres publicats per Rafael Tasis un cop reintegrat a la vida del país va ser la seva *Antologia de la poesia catalana. De Llull a Verdaguer*. Era un d'aquells volumets de la Biblioteca Selecta, la gran obra de l'esforçat editor Josep Cruzet, i va aparèixer l'any 1949. Si em puc guiar per mi mateix i pels companys amb qui aleshores compartia els meus afans i les meves dèries de jove entusiasta però encara desproveït de referències suficients, he de dir que va ser un llibre d'una utilitat impagable, perquè el cas és que no disposàvem de cap treball semblant, de res que posés remei a la nostra ignorància, la ignorància que era la conseqüència inevitable d'una escolarització mediatitzada i deficient, amb unes mancances descomunals. En aquesta antologia, es recollien poemes de 17 autors medievals, més un poema anònim, solament tres autors i 19 poemes anònims de l'època dita de la decadència, i de l'inici de la Renaixença fins a Verdaguer hi ha recollides 109 composicions, 21 de les quals són de Verdaguer. L'antologista confessa que, tractant-se de poesia, i de poesia catalana, tant o més que pels seus gustos personals s'havia guiat per consideracions relacionades amb el seu desig principal, que era de presentar als lectors catalans un retrat fidel de la poesia catalana, d'ençà de la seva gloriosa naixença, amb Ramon Llull, fins al moment que Jacint Verdaguer torna a la llengua poètica la seva plenitud i la seva força expressiva.

Carles Riba, en el pròleg a la seva antologia poètica de Joan Maragall, diu que és destí de tota antologia fer escàndol, més pel que no hi ha estat inclòs que no pas pel que hi figura. No crec pas, i, en tot cas, no ho recordo, que aquesta antologia de Rafael Tasis en causés gaire, d'escàndol. El que és segur, evidentment, és que cap dels poetes exclosos no es va queixar, tal com va passar, al cap d'un parell d'anys, amb l'antologia de Joan Triadú, que es referia a la poesia de tota la

primera meitat del segle xx i, doncs, la que aleshores era contemporània, antologia elaborada, a més, amb un criteri molt personal, contràriament al que havia fet Tasis, tal com ell mateix explica. Crec que aquesta antologia tasiana encara és avui prou vàlida. Només pel que fa al període de la decadència, els treballs d'investigació posteriors, sobretot els que va dur a terme el malaguanyat Antoni Comas, incrementen notablement la reduïda selecció de l'antologia de Tasis.

Un dels principals editors de Rafael Tasis va ser Rafael Dalmau i Ferreres, un dels assidus tertulians de la penya del Tèrminus, que jo he conegut molt bé, perquè durant uns quants anys em va donar feina com a corrector. Aleshores tenia l'editorial, que es deia Rafael Dalmau, Editor, en un local del carrer de Bonavista, al barri de Gràcia, de Barcelona, un local modestíssim però que era un model d'aprofitament integral de l'espai, amb la redacció, l'administració i el magatzem, i on no es llançava mai res que pogués tenir una mínima utilitat. El mateix Dalmau, la seva filla Maria del Carme, que es va casar amb el fotògraf i historiador Pere Català i Roca, una meritòria i un repartidor (un tramvià jubilat, amb un passi gratuït) constituïen tot l'equip de la casa. La relació de l'editor Dalmau amb Rafael Tasis tenia també el seu vessant polític. Segons ell mateix m'explicava, perquè em tenia tota la confiança, estaven en contacte amb Josep M. Batista i Roca, amb la idea persistent, em va semblar entendre, que totes les forces polítiques catalanes, tant les de l'interior com les de l'exili, contràries al règim, tinguessin una actuació conjunta i coordinada.

Rafael Dalmau va editar diverses obres de divulgació històrica de Rafael Tasis, que van aparèixer a la seva col·lecció «Episodis de la Història», una col·lecció d'aspecte modest, desproveïda de pretensions, però que va fer un servei impagable. Potser cal destacar *La vida d'en Ramon Muntaner*, personatge amb qui Tasis es podia identificar plenament, pel seu tremp, per la seva fidelitat a una causa, la del propi país, per l'honestetat i, encara, per la seva contribució al patrimoni escrit. Així, d'una manera ben significativa, el biògraf acaba el seu opuscle amb aquestes paraules: «Només per això, per haver-nos deixat un testimoni de tantes gestes excepcionals de la gent catalana, ja mereixeria de tenir un lloc destacat entre els servidors més fidels de la

glòria de Catalunya, que ell tant va enaltir amb els seus actes com amb els seus escrits».

Però la gran obra de Rafael Tasis publicada pel seu amic l'editor Dalmau va ser *Barcelona, imatge i història d'una ciutat*, que conté un gran cabal d'informació, en una bona part de primera mà, car Tasis no era un simple divulgador apassionat de la història del país, sinó un autèntic investigador que va escorcollar infatigablement arxius i fonts documentals. És un fet molt significatiu, que escau de posar en relleu, i que invita a la reflexió, que aquesta història de Barcelona de Rafael Tasis, publicada l'any 1961, immediatament després d'haver estat enllestida la seva redacció, arriba solament fins a l'any 1930, a la fi de la dictadura del general Primo de Rivera, és a dir, trenta anys abans. I, doncs, tot aquest període de trenta anys, que comprèn l'adveniment de la República, la instauració de la Generalitat de Catalunya, la guerra civil i el primer període del repressiu règim franquista, es deixava de banda, com si encara no hi hagués prou perspectiva per a parlar-ne. I és que l'any 1961 encara no es podia parlar lliurement, dient el que un pensava, de certes coses, però, sí que, sempre mesurant les paraules degudament, se'n podien dir moltes, de coses, i és el que van fer, amb més o menys gosadia, o amb més o menys circumspecció, o, dit altrament, alternant sàviament gosadia i circumspecció, els qui no es resignaven a un silenci còmode, a un mutisme justificat pel rigor de les circumstàncies. Les circumstàncies eren, certament, adverses i difícils, però hi havia gent com Tasis i com Dalmau que s'estimaven més vèncer les dificultats que no pas limitar-se a doldre-se'n.

Una activitat que va tenir lloc a Barcelona a cavall de les dècades dels cinquanta i dels seixanta va ser la de les sessions conegudes amb el nom de «Barbolles poètiques». Va ser una iniciativa i una realització del metge, poeta i polític Joan Colomines i Puig, un altre dels contertulians de la penya del Tèrminus. Consistien en lectures de poesia que es feien, el dissabte havent sopat, al mateix domicili particular de l'organitzador, un pis del carrer d'Aragó, de Barcelona. Hi van participar poetes il·lustres, com Carles Riba i Salvador Espriu, i també algun jove que no coneixia ningú, com qui signa aquestes ratlles. Vaig sentir contar que en una d'aquestes sessions llegia els seus poemes Joan Brossa, i entre els assistents hi havia Rafael Tasis. Es veu que els

poemes que va llegir Brossa eren dels més insòlits i sorprenents, potser podríem dir extravagants i tot, de la seva vasta producció poètica, que eren celebrats jocosament, amb unes rialles estentòries, per un peixater d'Hostafrancs que aquell vespre assistia a la sessió, un noi jove i gras que devia fer l'efecte, segurament, que es trobava més aviat desplaçat en aquell indret. El cas és que tot plegat sembla que va provocar la irritació de Rafael Tasis, que, home vehement i apassionat, no es va saber estar de manifestar-la. El que Tasis no podia endevinar de cap de les maneres era que aquell jove peixater, que es deia Joan Agut, seria un dels seus futurs editors, justament el que li va encarregar i editar la seva monumental *Història de la premsa catalana*. Efectivament, al cap de poc, Joan Agut, que tenia inquietuds no habituals en un peixater, va abandonar la professió familiar, i després de casar-se amb la filla d'un escriptor famós, Ferran Canyameres, es va professionalitzar plenament en el món de la cultura. Primer com a llibreter, després com a editor, activitat que va exercir durant quaranta anys, i finalment, com a novel·lista, amb una producció molt digna realitzada durant els darrers anys de la seva vida, que es va apagar l'any 2011.

Va ser, doncs, Joan Agut qui, un bon dia, es va adreçar a l'editorial Bruguera, de Barcelona, i els va presentar un projecte molt meditat i ben elaborat d'edicions en llengua catalana. L'Editorial Bruguera vivia, aleshores, un moment d'autèntica prosperitat, amb una gran diversitat de col·leccions de caràcter popular i de publicacions infantils, totes elles en llengua castellana. El projecte de Joan Agut els va semblar interessant i el van acceptar. Des d'aquella plataforma, Joan Agut va concebre i realitzar diverses col·leccions de llibres, entre les quals sobresortia «Quaderns de Cultura», en què, amb el número 21 de la col·lecció, va aparèixer *La Renaixença catalana*, de Rafael Tasis, ja al cap d'un parell de mesos del traspàs de l'autor. I va ser també Joan Agut qui li va encarregar la redacció de la història de la nostra premsa.

No recordo (i dic que no ho recordo perquè jo seguia molt de prop la trajectòria editorial de Joan Agut, amb qui vaig col·laborar en nombroses ocasions) la data en què Rafael Tasis i el seu col·laborador Joan Torrent van rebre l'encàrrec d'escriure la història de la premsa catalana, però no podia pas ser amb anterioritat a l'any 1965. És a dir que van realitzar aquell encàrrec en un període de temps, dos anys a

tot estirar, que sorprèn per la seva brevetat. Hi havia, és clar, el fet bàsic que Joan Torrent era un gran col·leccionista de premsa catalana i, per consegüent, el treball de recerca en les hemeroteques devia ser mínim, pràcticament nul. I és també per aquest fet que el nom de Joan Torrent apareix com a autor de l'obra al costat del de Rafael Tasis. Es va arribar a dir que la redacció de l'obra era exclusivament de Tasis, i que Torrent s'havia limitat a aportar-hi el material de la seva col·lecció. No val la pena de fer càbales ni suposicions. Que l'extraordinària capacitat de treball de Rafael Tasis, la seva ferrenya tenacitat van permetre que el mes de novembre de 1966 ja fos una realitat tangible, amb els dos gruixudíssims volums impresos, és un fet indiscutible. L'obra feia efecte de debò, va causar autèntica admiració. No va pas agradar a tothom, és clar. Em va arribar la notícia que en les instàncies oficials deien, desaprovant, que havien inflat la criatura.

Amb motiu de la publicació d'aquella obra excepcional es va fer un acte d'homenatge als seus autors, Rafael Tasis i Joan Torrent. Va consistir en un sopar multitudinari que va tenir lloc al restaurant de la torre de Jaume I, a la Barceloneta, que és el punt final del trajecte del transbordador aeri que s'inicia a Miramar, a la muntanya de Montjuïc. Jo hi vaig assistir i recordo molt bé aquell acte tan emotiu. Era un vespre del mes de novembre, fred i plujós, amb una assistència certament nodrida, en la qual vaig distingir, perquè els tenia ben a prop, dos membres de la Brigada Social, l'un d'ells, que es deia David Peña, tristament conegut dels activistes de la nostra causa, per la seva actuació, sovint brutal de debò. Rafael Tasis, però, sense fer-ne cas, endut pel seu temperament i els seus sentiments ens va fer vibrar amb un parlament vehement i abrandat, del qual, al cap dels anys, recordo especialment les seves referències encomiàstiques als nuclis de la nostra gent que, en comarques i barris de Barcelona, treballaven incansablement a favor de la nostra causa. Havent sopat, el policia Peña, adreçant-se a Joan Agut, que figurava com a organitzador i responsable de l'acte, se li va queixar que Rafael Tasis, en el seu parlament, n'havia fet un gra massa. I Joan Agut (l'antic peixater d'Hostafrancs!), que era hàbil i diplomàtic, va llevar importància al fet, donant-hi, amb un gest de displicència, un valor merament anecdòtic, i argüint que Tasis era un sentimental.

Però aquesta història, com és sabut, té un final molt trist. Al cap de pocs dies d'aquella nit memorable, Rafael Tasis se'n va anar a París per assistir a un acte d'homenatge a l'escriptor i activista Ramon Xuriguera, i en aquella ciutat, d'una manera totalment inesperada, el sorprengué la mort, el dia 4 de desembre d'aquell 1966. Va ser enterrat a Barcelona, i recordo molt bé l'acte del seu enterrament, al qual vaig poder assistir. Hi havien fet cap els mateixos, dit més o menys metafòricament, que quinze dies abans l'homenatjàvem a la torre de Jaume I, incloent-hi, encara, els representants de la sinistra Brigada Social. Tinc encara especialment present en la memòria, l'expressió de menyspreu i de ràbia continguda amb què se'ls mirava Joan Triadú, que tenia al costat.

Durant els darrers anys de la seva vida, en què, com hem vist, la seva producció bibliogràfica no és pas gens escassa, Rafael Tasis aprofita tots els mitjans que troba a l'abast per a la crítica literària, un altre dels seus interessos permanents, sempre amb el propòsit de complir una funció social, és a dir, de donar a conèixer, degudament valorades, les obres dels nostres escriptors, d'ampliar les bases del públic lector de les nostres lletres, en suma, de contribuir a la normalització cultural del país. Cal, certament, rebutjar la idea que Tasis va ser un crític excessivament benigne, desproveït de rigor, a qui tot el que es feia en català li era bo pel sol fet que es feia en català. Però no s'arrenglerava pas entre aquells crítics tan ferotgement exigents que es complauen més a evidenciar els defectes que no pas a exaltar les virtuts. L'any 1960 es va concedir per primer cop el premi Sant Jordi de novel·la, instituint per Òmnium Cultural i dotat amb 150.000 pessetes, que aleshores era una bona picossada. L'obra premiada va ser *Viure no és fàcil*, d'Enric Massó, clarament inferior, segons una opinió unànime, a *La plaça del Diamant*, de Mercè Rodoreda, que també aspirava al premi, cosa que posteriorment va ser objecte d'acarnissats sarcasmes per part de Joan Sales, editor de Rodoreda, un editor excel·lent, certament, però sens dubte vehement i apassionat en excés. Rafael Tasis, en canvi, fidel a les seves idees dels interessos de la comunitat, no va deixar de posar en relleu els aspectes elogiabls de *Viure no és fàcil* en la crítica que li va dedicar en la benemèrita revista *El Pont*, de Miquel Arimany, un altre dels nostres recordats, i enyorats, editors singulars.

Rafael Tasis devia ser dels qui diuen que no es pot matar tot el que és gras. Els afanys de modernitat, el rupturisme, l'esperit de transgressió, duen sovint a voler prescindir de tot el llegat del passat, de les tradicions més venerables, considerades obsoletes i caduques, «coses velles manades retirar», com hauria dit Llorenç Villalonga. Per exemple, els Jocs Florals de la Llengua Catalana, tan sovint blasmat i asprament vituperats. Rafael Tasis no era, certament, d'aquesta corda, perquè devia creure que en la nostra situació no podíem prescindir de res i calia treure profit de tot. A propòsit d'això, recordo molt bé un acte a què vaig assistir, devia ser ja en els darrers anys de la vida de Tasis, però el cas és que la data exacta, la situació del local i el nom de l'entitat organitzadora m'han fugit de la memòria. Potser era en un local de la Casa de les Punxes, de Barcelona, però no ho podria assegurar. En suma, es tractava de debatre el pro i el contra dels Jocs Florals, i els ponents eren, com ja es pot suposar, Tasis, a favor, i Joan Oliver (Pere Quart), en contra. Primer va parlar Tasis, que va fer una defensa magnífica de la utilitat persistent d'aquella venerable institució, una defensa apassionada i vehement, però alhora lúcida, raonada i argumentada. I, quan, a continuació, va haver de parlar Joan Oliver, poeta sarcàstic, provocador i anticonvencional, de qui es devia esperar una intervenció adequada al seu tarannà, el gran poeta va declarar bonament que desistia del que pensava dir contra els Jocs Florals perquè Tasis l'havia convençut. Naturalment, l'acte va continuar i es van dir moltes més coses, però crec que aquella sessió, de la qual ignoro en quins annals hi pot haver constància, és perfectament resumible en el que acabo de dir.

Rafael Tasis i Joan Oliver eren dos personatges d'un tarannà ben diferent, però tenien en comú un bon nombre de trets positius: eren nobles i generosos, altruistes i sensibles, evidentment cultíssims i uns grans patriotes. És segur que s'admiraven l'un a l'altre i es tenien en la més alta estima. Per això, quan Rafael Tasis, ens va deixar, tan inopinadament, aquell principi de desembre de 1966, Joan Oliver, o el seu alter ego Pere Quart, li va dedicar aquest emotiu poema (recollit al volum *Circumstàncies*), que pot ésser, sens dubte, la millor cloenda per a aquestes ratlles:

Te n'has anat a la francesa
—des de París—, de sobte, Rafael.
Algú et poà cap a un estel
on tecleja el lletrat a tesa
delicioses màquines de ploma.

Adam, allí, no menjà poma
i per això, com tu, té la mà estesa
i la pensada neta i soma.

Els mots són música, són llum;
no sonsònia, cant, flam sense fum.
I els llibres són alats, oberts,
poètics, però alhora certs;
i potser volen tot cantant les glòries
i tot contant històries
de cada tros petit de món,
en alguna galàxia, qui sap on.

Tothom escolta i mira somrient.
Tothom és bon client,
la feina, dolça i pura; no hi ha pressa.
Tot el que hom desendreça, sol s'endreça.
I les fons ragen a l'abast,
com un joc de sorpreses.

I cent mil llengües són enteses
de tothom, només al primer tast,
per amor, com volia Ramon Llull
—una babel a l'inrevés
ara, després i sempre més...

I no cal estampar, ni corregir, ni girar full.

No has fugit, Rafael, no has desertat.
Algú t'ha arrabassat
per a un exalçament i un premi.
Ben provada tenies la virtut.
Massa t'havíem espremut
els companyons del gremi.